

AKRAN
ZORBALIĞI

PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK VE
REHBERLİK BİRİMİ

AKRAN ZORBALIĞI

Çocukların psiko-sosyal açıdan sağlıklı bir çocukluk dönemi geçirmelerinde sosyal etkileşimleri oldukça önemlidir. Yetişkinler tarafından unutulmaması gereken öncelikli husus çocukların da tıpkı kendileri gibi sosyal bir varlık olmasıdır. Çocuklar anne-babaları, kardeşleri, arkadaşları, akrabaları ve diğer yetişkinlerle iletişim içerisindeyler. Çocukluk dönemi süresince çocuğun sosyal çevresi değişmekte ve genişlemektedir. Çocuk, sosyalleştiği ilk alan olan

aile dışına çıkmaya başladığında anne ve babasının yerini akranları (arkadaşları) almaya başlar ve çocuk için kendini gerçekleştirebileceği farklı bir ortam oluşur. Çocukların arkadaşları ile olumlu ilişkiler geliştirmesi, sağlıklı bir şekilde sosyalleşmelerini desteklemektedir. Çocuğun psikolojik ve sosyal gelişiminin sağlıklı olması yetişkinlik sürecindeki kişilik yapısı üzerinde etkili olacaktır.

Arkadaş edinme ve arkadaşlığı sürdürme becerisi, çocuğun yaşamı boyunca gereksinim duyacağı bir sosyal beceridir. Arkadaşlığın tanımı ve arkadaşlardan beklenen davranışlar, çocuğun yaşına ve çevresine göre farklılık gösterir. Çocukların ilk sosyal ortamı ailedir. Çocuklar, arkadaş edinmeyi deneme yanılma yoluyla kendi kendine bulabilir veya yakınlarında bulunan yetişkinlerin ilişkilerini gözlemleyerek öğrenebilir. Çocuk arkadaşlık kurma becerileri kazanma sürecinde paylaşma, işbirliği yapma, dayanışma, sorumluluk alma, kendi haklarını koruma, başkalarına saygı duyma, sırasını bekleme gibi yaşamının gerektirdiği birçok kuralı öğrenir. Bu bağlamda çocukların akranları, arkadaşları, ebeveynleri ve diğer yetişkinler tarafından kabul görmesi oldukça önemlidir. Çocuğun akranları ile olan iletişimde eşitlik dengesi bozulduğunda, bu ilişkinin taraflara sağladığı fayda da ortadan kalkmış olacaktır. Bu süreçte oluşmaya başlayan akran zorbalığından söz edilebilmekte ve akran zorbalığı çocuğun yaşamının tümünü etkileyen önemli bir sorun olabilmektedir.

Zorbalık; çocuklar arasında eşitliğin bozulmasıyla yaşanan güç dengesizliği, güçlü olan tarafın diğer tarafa acı çektirmesi, baskı uygulaması, korkutmasıdır. Zorbalık çocuklar arasında yapılan psikolojik, fiziksel, sosyal ve sözel saldırıdır. Kasıtlı olarak karşısındakine zarar vermek için yapılan saldırgan davranıştır. Taraflar arasında bozulan bir güç dengesi vardır. Sistemli ve süregelen bir eylem biçimidir.

AKRAN ZORBALIĞININ TÜRLERİ

Fiziksel Şiddet: İtme, dürtme, tekmeleme, tükürme, vurma, ısırma, kulak çekme, tekme atma ya da çelme takma, kesici ya da delici aletlerle saldırma, ateşli silahlarla korkutma, oturacağı yere

sivri bir cisim koyma, cisim fırlatma olarak tanımlamaktadır.

Sözel Şiddet: Boy, kilo, diş yapısı, ten rengi gibi bedensel özellikleriyle alay etme, giysi ve gözlük gibi dış görünüşüyle alay etme, peltekliliğiyle, kekemeliğiyle, aksanıyla ya da şivesiyle alay etme, küçük düşürücü lakaplar takma, kaba ve çirkin sözlerle (manyak, geri zekâlı, ezik, vb.) hitap etme, sözlü olarak tehdit etme olarak tanımlamaktadır.

Sosyal Şiddet: Dışlama, oyunlara almama, grup dışında bırakarak yalnızlığa itme, görmezden gelme, konuşmama, diğer öğrencilerin de o öğrenciyle konuşmasını engelleme, diğer öğrencileri o öğrenciye karşı kışkırtma, hakkında dedikodu ve söylenti çıkarma, iftira atma, haksız şikâyetlerde bulunma, çeşitli yerlere çirkin yazılar yazma olarak tanımlamaktadır.

Cinsel Şiddet: Cinsel amaçlı dokunma, elle ya da sözle sarkıntılık yapma, cinsel çağrışımlı sözcükler kullanarak imalarda bulunma, giysilerini (etek, eşofman) kendi isteği dışında kaldırma ya da çıkarma, hakkında cinsel içerikli söylentiler yayma, tecavüz olarak tanımlamaktadır.

Eşyalara Şiddet: Eşya ve yiyecekleri zorla alma, para ya da eşyaları çalma, haraç alma, zorla bir şeyler ismarlatma, defter ya da kitaplarını karalama, eşyalarını izinsiz kullanma olarak tanımlamaktadır.

Akran zorbalığını diğer saldırgan tavırlardan ve öğrenci atışmalarından ayıran özelliklere bakıldığında olumsuz davranışın tekrarının olduğu ve bu dengesiz durumu her iki tarafın da kabullendiği görülmektedir. Akran zorbalığının tarafları şiddeti uygulayan, şiddete maruz kalan ve şiddete sessiz kalanlardan oluştuğu için sorunun sanıldığından çok daha büyük olduğu söylenebilir. Güçlünün zayıfa uyguladığı şiddet olarak da kabul edilebilecek bu davranışları sergileyenler, şiddeti uygulayan gruba farklı şekillerde dâhil olabilirler. Örneğin olumsuz davranışa gülerek, cesaretlendirerek, davranışı kutlayarak ve tekrar ederek şiddet uygulayan gruba dâhil olabilirler. Bizzat bu davranışları sergileyenler isim takarak, tehdit ederek, emir vererek, oyunlara almayarak ya da oyundan çıkararak, vücutta açıkla-namayan yara bere ya da çürük yaparak, tırnak izi bırakarak zorbaca davranışlarda bulunurlar.

ZORBALIĞI AZALTMAK VE ÖNLEMEK İÇİN NELER YAPILABİLİR

- Zorbalığın önlenmesi için zorbalığın ne olduğunun çok iyi kavranması, asla normalleştirilmemesi, görmezden gelinmemesi gereklidir.
- Yetişkinlerin, çocuklar arasındaki zorbaca davranışları fark etmemesiyle bu davranışlar zaman içerisinde çoğalarak devam edebilmektedir. Zorbalığın fiziksel boyutu, sözel ve sosyal zorbalıktan daha fazla ciddiye alınmaktadır. Bu doğrultuda zorbalığı fark edilme ve zorbalığa müdahalede bulunma biçimleri de değişmektedir. Bu nedenle bilinç artırıcı çalışmalar yapılmalıdır.
- Çocukların gelişim özelliklerine uygun doyum sağlayabilecekleri ortamlarda eğitim almaları, bakımlarının sağlanması veya rehabilite edilmesi gereklidir.
- Medyada eğitim kurumları ve kapalı kurumlarda yaşanan akran zorbalığı ile ilgili haberlerin dili, çocukların şiddeti normalleştirmelerini sağlayacak nitelikte olmamalıdır.
- Zorba ya da kurban çocukların psiko-sosyal ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir.
- Ebeveynler ya da eğitim kurumlarında görevli olan yetişkinler, çocukların sosyal ortamlarındaki akran ilişkilerini gözlemleyerek çocukların olumlu ve sağlıklı ilişkiler geliştirmelerine destek olmalıdır.
- Yetişkinler, çocukların bazı zorbaca davranışlarını normal olarak karşılayabilmekte böylelikle bu zorbaca davranışları engelleme çabaları da azalabilmektedir. Ebeveynler, eğitim kurumları çalışanları ile kapalı kurum çalışanlarının bu yönde geliştirdikleri tutum ve davranışlar kendi sınırlılıkları içerisinde değerlendirilmelidir. Örneğin ebeveynler, ebeveyn olmanın gerektirdiği rol ve sorumlulukları kapsamında çocuklarının gelişim süreçlerinin sağlıklı bir şekilde ilerlemesi yönünde çaba harcamalıdır. Profesyonel kurum çalışanlarıysa mesleki etik ilke ve değerler, insan hakları ve çocuk hakları bağlamında; çalıştıkları kurumun yapısı, işlevi, çevresel koşulları, kültürel kodları, farklılıkları ve çocukların bireysel farklılıklarını göz ardı etmeden farkındalık geliştirmelidir.
- Çocuklara, şiddetin asla kabul edilemeyeceği her koşulda anlatılmalıdır.
- Zorbalıkla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde zorbalık türlerinin yaşa ve eğitim düzeylerine göre farklılık gösterdiği görülmektedir. İlköğretim öğrencilerinde fiziksel zorbalık daha sık gözlenmektedir. (Kapçı, 2004) Yaşça daha büyük olan ortaöğretim öğrencilerindeyse sözel ve sosyal zorbalık daha yaygın olarak gözlenmektedir. (Olweus, 2005) Bu durumda zorbalığın türüne göre çözüm önerileri geliştirilmeli, rehberlik ve mesleki çalışmalarda buna dikkat edilmelidir.
- Çocukların gelişimsel özellikleri dikkate alınmalı ve çocuklar sosyal çevreleri içerisinde, sosyal destek sistemleri ile birlikte değerlendirilmelidir.
  - Akran zorbalığını önleme çalışmaları kapsamında yürütülen her türlü faaliyetin çocukları da içine dâhil edecek şekilde düzenlenmesi ve çocukların katılım hakları gözetilmelidir. Zorbalığı önlemek ve çocuklarda bilinç yükseltmek üzere çocuklarla planlanan sergi, şiir, kompozisyon, kısa

film, şarkı, öykü, poster, internet siteleri gibi faaliyetler çocuklarda olumlu davranış geliştirmeye katkıda bulunacaktır.

- Çocuklarının zorbaca davranışlarından haberdar olan aileler, olumsuz davranışlarının yerine olumlu davranış koy-mak isteyen ebeveynler, olumsuz davranışları pekiştirecek yanlış tutum ve tavır geliştirebilirler.

- Çocuklarının akranları yanında daha baskın ve göz önünde olmalarını isteyen bazı ebeveynler istemeyerek çocuklarının zorba davranışlarda bulunmasını etkileyebilmektedirler.

- Çocukların telefon ve internet gibi iletişim araçlarını nasıl kullandıkları, bu araçlar üzerinden kimlerle arkadaşlık yaptıkları ebeveynler ve profesyoneller tarafından gözlemlenmelidir.

Akran zorbalığı hakkında farkındalığın artırılması, sorunun çözümlenebilmesi, etkisinin azaltılabilmesi ve so-run ile ilgili koruyucu/önleyici tedbirlerin alınması bu durumun yaşanmasına engel olacaktır.

Kaynakça

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 1989

Yalçın, Alper. Türkiye’de Çocuk Mahpus Olmak, TCPS Kitaplığı, İstanbul, 2016

Tezcan, Tolga. Liseli Gençler ve Akran Zorbalığı: İstanbul Örneği, Genç Hayat Yayınları, İstanbul, 2015